

שאלות ותשובות

וישמע משה

שאלות אקטואליות בהלכה למעשה שעלו על שולחנם של פוסקי זמנינו שליט"א

פרשת תצוה תשפ"ד

האם התורם לישיבה יכול לעשות עסק יששכר וזבולון עם הבחורים?

א. שאלה: מעשה בגביר בעיר וילמסבורג מוקיר תורה ולומדיה ואיהו גופא צורבא מרבנן שרצה להחזיק תלמידי חכמים בכספו ולעשות עמם עסקת יששכר וזבולון כדי שיהיה לו חלק בתורתם, ומכיון ששמע ממכה בחורים שהישיבה שהם לומדים נמצאת במצב כלכלי גרוע וחסרים לבחורים תנאים בסיסיים ללמוד בהם, כגון שהאוכל אינו מספיק והריהוט והספריה דלים והדבר משפיע על הלימוד שלהם לרעה, בא בדברים עם כמה בחורים והציע להם לחתום עמו על עסקת יששכר וזבולון באופן שהוא יתרום סכום גדול לישיבה בתנאי קודם למעשה שישתמשו בכסף זה אך ורק להיטיב את תנאיהם של הבחורים, ובתמורה לזה הבחורים יתנו לו חלק בתורתם כמקובל בעסקת יששכר וזבולון. האם יש ממש בעסקה זו?

תשובה:

כלל וכלל ואמר שמבחינה חינוכית אין זה נכון להרגיל בחורים לקבל תמורה כל שהיא ללימודם ועליהם לדעת ששנותיהם בישיבה הן קודש קדשים ללימוד התורה. ורק עם הנהלת הישיבה יכול לחתום על הסכם כזה, וגם במסגרת הסכם זה מובן כי רק מה שיוסיפו הבחורים בלימודם בזכות תרומתו יותר ממה שהיו לומדים קודם לכן יש לו חלק בזה.

והגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א אמר שאם הישיבה היתה על סף קריסה וע"י תרומתו מציל את הישיבה מהתמוטטות כלכלית בודאי יכול לחתום על הסכם יששכר וזבולון עם הנהלת הישיבה ויזכה בחלק בתורתם של בני הישיבה. ואפילו עם הבחורים יכול לחתום הסכם כזה. אבל בלאו הכי אי אפשר לחתום על הסכם עם בחורי ישיבה שהרי הם מחוייבים לעסוק בתורה תמיד גם בלי תרומתו.

ואף הוא העיד ששמע ממו"ח הגרי"ש אלישיב זצוק"ל כמו שהבאנו לעיל בשם הגר"ש ז"א אויערבך זצוק"ל, שהסכם יששכר וזבולון נאמר רק אם התורם מספק ללומד את עיקר פרנסתו, ולא בתרומה אפילו הגונה, וכעין שהבאנו לעיל בשם הגר"ש ז"א אויערבך. ומכל מקום אם נותן לו את בסיס הפרנסה נחשב 'זבולון' אף שהת"ח צריך עדיין תוספת להרווחה.

ואילו הגאונים רבי נתן קופשיץ ור"ע פריד שליט"א אמרו שאם אכן מחמת תרומתו של אותו גביר ילמדו הבחורים טוב יותר, יש לאותו גביר חלק בתורתם. ואע"פ שאין זו המעלה השלימה של יששכר וזבולון, מכל מקום יש כמה מדרגות בזה וגם אופן זה של נתינה יש בו זכות גדולה לנותן. **והגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א** אמר שגם באופן כזה כדאי שיחתמו על ההסכם גם הבחורים וגם הנהלת הישיבה, ולא הבחורים לבדם.

והוסיפו הגר"ש א שטרן והגר"מ שטרן והגר"ע פריד שאם נותן לבחורים מילגה מיוחדת כדי שילמדו בשעות בין הסדרים כגון בערבי ובמוצאי שבתות שבהם סדרי הלימוד רופפים, בודאי מועיל מה שחתם עם הבחורים עצמם ויש לו חלק בתוספת הלימוד שיוסיפו ויתחזקו בזכותו.

וראייתו בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ד סימן לו אות ג) שדן במי שהוא בעל נכסים ויכול לפרנס את עצמו אלא שחשקה נפשו ואינו רוצה להתעסק בזה אלא

הגאון רבי שמאי גרוס שליט"א אמר שזו אינה עסקת יששכר וזבולון, ובחורים שבאו לישיבה מרצונם הטוב ידעו מראש שהתנאים בה אינם משופרא דשופרא ואדעתא דהכי באו ללמוד, והם מחוייבים ללמוד בישיבה בכל מצב, ואין בכוחם לחתום עמו על עסקה כזו. ואם היה בא בדברים עם הנהלת הישיבה אולי היה ממש בדבריו אבל במה שדבר עם הבחורים לא עשה כלום.

ועוד, דמכיון שההורים שלחו את הבנים לישיבה והם משלמים מדי חודש בחודשו שטר ללימוד כדי שיעסקו בניהם בתורה, אין הבחורים רשאים לוותר על חלק משכר תורתם שלא מדעת הוריהם המשלמים ממיטב עבור תורתם, ואם ירצה יחתום עם הורי הבחורים ולא אתם.

וסיפר לי הגר"ש גרוס שבא פעם לפני הגר"ש ז"א אויערבך זצוק"ל ושאל אותו אודות אברך שעשה הסכם יששכר וזבולון עם אחד שנתן לו מאתיים דולר לחודש, ומאחר שאין הסכום מספיק לפרנסתו הוא מבקש לחתום הסכם כזה עם עוד אחד שיתן לו סכום כזה, והוא שואל האם ראוי הדבר לחתום עם שנים על הסכם יששכר וזבולון, והאם הוא צריך להודיע לראשון על חתימתו עם השני. והגר"ש ז"א אויערבך השיב לו שגם אדם אחד שמעניק לאברך ארבע מאות דולר בחודש אינו יכול לחתום עמו על עסקת יששכר וזבולון בשלמותה, כי עסקה זו נעשית רק באופן שה'זבולון' מקבל על עצמו את כל הוצאותיו של ה'יששכר' ומחזיק אותו מהחל ועד כלה, ובזה הוא זכאי לחלק בתורתו מכיון שעל ידו יכול התלמיד חכם ללמוד במנוחה ללא טרדות הפרנסה כלל. אבל במה שנותן לו סכום מסויים אם עדיין אין בזה כדי צרכו ופרנסתו של התלמיד חכם אין זה בגדר הסכם יששכר וזבולון, ומכל מקום יש לו חלק בתורתו בזה שמיקל עליו את האפשרות לעסוק בתורה כראוי. וממילא יכול לעשות הסכם כזה אף עם שני אנשים ואין אחד מעכב על חברו, שהרי בלאו הכי אף אחד משניהם אינו שותף מלא עמו בתורתו, שהרי אינו מספק את כל צרכיו, אלא כל אחד יש לו זכות במה שמאפשר לו ללמוד יותר בשקידה ובהרחבת הדעת.

וגם הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א לא היתה דעתו נוחה מהסכם זה

לעמול בתורה ומבקש מאחר שיתעסק בנכסיו עבורו ויחלוק עמו בשכרו, גם זה בכלל יש שכר וזבולון, וראיתו מישכר עצמו שזכה לנחלה מבורכת כמו שכתב רש"י בפרשת ויחי (בראשית מט, טו): ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות, ע"כ. ומכל מקום היה לזבולון חלק בתורתו בזה שנתן לו את

האפשרות לעזוב את כל נכסיו ולעסוק בתורה בלבד. **ומזה יש סמך קצת לבחורי ישיבה שפרנסתם מצויה להם מידי הוריהם ומידי הישיבה, מכל מקום יש עדיין זכות גדולה למי שמאפשר להם ללמוד תורה בתוספת ישוב הדעת ומנוחת הנפש.**

האם מי שקנה עליה יכול למוכרה במחיר גבוה יותר והרווח לעצמו?

ב. שאלה: שאלה זו נשלחה ע"י אחי המשמש של ביהמ"ד הגדול דחסידי בעלזא זה שנים רבות הרה"ח ר' אהרן קלמן פריד שליט"א.

מעשה באחד שקנה עליה בסך שבע מאות שקלים, והבחין שהיה אדם נוסף שרצה לקנות את העליה והיה מעוניין להעלות את המחיר אלא שהגבאי לא שם לבו אליו ולכן הוא זכה בעליה. ניגש הקונה אל אותו האדם והציע לו לקנות ממנו את העליה במחיר גבוה יותר, ואכן ההוא נתרצה לשלם אלף שקלים עבור העליה, וכך עשו, השני עלה לתורה ושילם אלף שקלים לקונה הראשון שנתן שבע מאות מתוכם לביהמ"ד ושלוש מאות השאיר לעצמו. כשנודע הדבר לגבאי ביהמ"ד טענו שלא היתה לו רשות לעשות סחורה בעליה לתורה, ואם מכרה ביותר כל הסכום שייך לביהמ"ד. הצדק עם מי?

תשובה:

הגאון רבי יצחק כץ שליט"א אמר שדין זה תלוי במה שדן הי"ש ש שהביא המג"א סימן שו סקט"ו, מהו גדר החיוב של קניית המצוות וז"ל: כתב הי"ש פ"ה דביצה הכרזת המצוות מי שיתן יותר הוא יזכה בה דמי טפי למקח וממכר והיה נראה לאסור אם לא שנאמר שאין שייך מקח וממכר בדבר מצוה כ"א בחפץ הנקנה, ע"כ. ולפי הצד השני שאין שייך כאן כלל מקח וממכר, א"כ חיובו של הקונה הוא רק מדין נדר.

ולפ"ז נראה דאם אין כאן מקח כלל וכל החיוב של הקונה הוא מדין נדר אין דבר זה בר מכירה, וממילא כל הסכום ששילם הקונה השני שייך לביהמ"ד ואין הקונה הראשון יכול להרוויח על ידו. ואפילו אם יש כאן מקח וממכר עדיין אין זה ברור ששייך בזה מכירה, ושמה אין זה אלא בגדר כעין שכירות, שהוא מקבל זכות 'השתמשות' במה שהוא עולה לתורה אבל לא קנה דבר שיש בו ממש, וממילא אין ביכולתו למכור דבר זה לאחר והוא בגדר אין השוכר רשאי להשכיר.

[א.ה. גם למ"ד אין השוכר רשאי להשכיר אם הסכים בעה"ב רשאי, והרי כאן הגבאי הסכים והעלה את הקונה השני לתורה. ואמנם הגבאי לא ידע על ההסכם שהסכימו ביניהם, ומכל מקום לעצם השכירות היתה הסכמה. ועוד יש לעיין דאם לא היה הקונה הראשון רשאי למכור את העליה, לכאורה בטל המקח והקונה השני אינו חייב לשלם כלום, ואולי ישלם לקונה הראשון מה שהוציא דהיינו 700 שקלים, אבל מהיכתי תיתי שיזכה ביהמ"ד בסכום שאותו אמה הקונה השני לשלם לקונה הראשון אם המכירה בטלה מעיקרה?]

ואני שאלתי האם אפשר מכח טענות אלו להוציא את הכסף מידי הקונה הראשון שהוא מוחזק בו, והסכים הגר"י כץ שאם הוא מוחזק בכסף אי אפשר להוציא מידו. וכן הורה **הגאון רבי יעקב גרינוולד שליט"א**, שאם הכסף עדיין אצל הקונה השני יתנו לביהמ"ד, ואם כבר נתנו לקונה הראשון אי אפשר להוציא מידו.

הגאון ר"ע פריד שליט"א אמר שאם הקונה השני חשב ליתן לביהמ"ד אלף שקלים, ולא ידע שבדעתו של הקונה הראשון לעכב לעצמו חלק מן הכסף, זכה ביהמ"ד בכסף מדין נדרי מצוה, ואין הקונה הראשון יכול לעכב אצלו מן הכסף כלום. אולם אם היה בדעתו שירוויח הקונה הראשון את ההפרש אין מוציאין מידי הקונה הראשון את מה שבידו.

ואילו הגאונים רבי חיים צבי שפירא, רבי מנדל שפרן, רבי נפתלי נוסבוים שליט"א השיבו שהקונה הראשון בודאי זכה בכסף ואפילו הכסף בידי הקונה השני חייב ליתנו לראשון, ואין זה תלוי בשאלה האם מכירת המצוות היא

בגדר נדר או מקח, דזה רק לגבי גדר התחייבות של הקונה הראשון כלפי ביהמ"ד דזה י"ל שהקונה הראשון לא קנה דבר ממשי אלא רק נדר כסף לביהמ"ד כדי שהגבאי יעלה אותו לתורה. אולם מכל מקום כעת יש לקונה הראשון זכות לעלות לתורה, ואת הזכות הזאת ואת ההנאה הזאת יכול למכור בכסף לכל המרבה במחיר. [ואמנם יתכן שהגבאי אינו מחוייב להסכים למכירה והוא יכול להעלות את הקונה הראשון דוקא אם רצונו בכך, אבל אם הסכים והעלה את השני אינו יכול למנוע מן הראשון מלהרוויח על כך כסף].

והטעמים הגר"נ נוסבוים שהרי הקונה הראשון שילם את נדרו ואין סיבה שלא ימכור את זכותו לאחר. **והגר"מ שפרן** אמר שלפעמים הקונה עצמו הוא הסיבה שהגבאי לא ניסה להעלות את המחיר יותר, כגון שהקונה ביקש ממנו שהוא חפץ בעליה זו מסיבה כל שהיא והוא הממתפללים הקבועים והגבאי מתחשב ברצונו בפרט שגם הוא משלם על העליה מחיר הגון. ובכהאי גוונא מכיון שהקונה הראשון הוא הסיבה שבגללה לא קנה השני את העליה מביהמ"ד במחיר אלף שקלים, אינו יכול לנצל את ההתחשבות בו ולהרוויח לעצמו על חשבון ביהמ"ד.

וגם הגאון רבי נתן קופשיץ שליט"א הסכים שביהמ"ד בודאי לא זכה בכסף, וביאר שאין לביהמ"ד עם הקונה השני כלל, וגם אחרי שעלה לתורה אי אפשר לתבוע ממנו כלום אלא מהקונה הראשון בלבד, ואם לא היה הגבאי רוצה לא היה מחוייב להעלות את השני לתורה. אלא די שדון האם הקונה הראשון זכה בכסף, די"ל שמכר לו דבר שאין בו ממש ולא חלה ע"ז מכירה, ואף אם ישלם לו את השבע מאות שקלים שהראשון הוציא עבור זה, אינו חייב להוסיף את השלוש מאות שקלים הנוספים שהראשון ביקש להרוויח. אלא שאם כבר נתן לראשון את הכסף הרי בזה גופא הקנה לו את הכסף והראשון זכה בו בהגבהה. ואם הראשון רוצה להיות בטוח שהשני ישלם לו את הסכום במלואו, יעשה עמו קנין התחייבות על מלוא הסכום ושוב לא יוכל לחזור בו.

וסיפור לי הגר"נ קופשיץ מעשה ששמע מפי אביו זצ"ל, ששני אנשים ביקשו לקנות עליה, ושניהם הציעו את המחיר האחרון שזכה בעליה, ולא הצליחו לברר מי הזוכה וביא לדין תורה לפני הרב, והרב הכריע שמכיון ששני האנשים קנו את העליה לעילוי נשמת אחד מקרוביהם שהיה יאר-צייט שלו, יש לראות שיהיה עילוי נשמה לשני הנפטרים, וזה ע"י שאחד יעלה לתורה והשני ישלם את הכסף לביהמ"ד, וגדול העילוי נשמה של המשלם יותר מן העולה, וכן הוה.

קנה דירה ומחירה עלה האם צריך לתת מעשר מן הרווח?

ג. שאלה: מחירי הדירות בארץ עלו בעשרים השנים האחרונות מאד, ורבים האנשים שקנו דירה במאה אלף דולר והיום דירתם שווה פי חמש מזה ויותר. האם יש חיוב לתת מעשר מהרווח שהרוויח מעליית ערך הדירה?

תשובה:

בשאלה זו יש לדון בכמה אופנים:

א. בעודו מתגורר בדירה. ובזה שאלתי את הגר"ש אלישיב זצוק"ל ואמר בפשיטות שאין צריך לתת מעשר מפני שאין הדירה עומדת להרויח על ידה ולעשות בה עסקים אלא להתגורר בה, ובזה לא השתנה מצבו בכלום אלא עדיין יש לו דירה לגור בה כמו שהיה לו כשקנאה.

ב. כשמוכר את הדירה – הסכמת הפוסקים שאם קנה דירה אחרת למגורים בתמורה לכסף שקיבל במכירת הדירה בודאי אינו צריך לתת מעשר דגם זה אינו מוגדר כרווח אלא מחליף דירת מגורים אחת באחרת.

ג. אם קנה בעד הדירה שמכר שתי דירות, אחת למגורים ואחת להשקעה, או כמו שמצוי מאד שקונה דירה וקונה עמה יחידת דיור הצמודה אליה ועומדת להשכרה, וזה לכאורה רווח כספי שמפיק מעליית מחיר הדירה

הראשונה, ויש לחייבו במעשר על הרווח.

וכן הורו הגאונים רבי שמאי גרוס, רבי חיים צבי שפירא, רבי מנדל שפרן, ר"ע פריד, רבי יצחק כץ, רבי נפתלי נוסבוים שליט"א. והוסיפו הגר"ש גרוס והגר"ע פריד והגר"מ שפרן שיש בזה חילוק בין מי שקנה את היחידה הנוספת להרווחה, לבין מי שהיתה לו משכנתא גדולה על הדירה הראשונה והיה קשה לו לעמוד בהחזר ומכר אותה וקנה דירה אחרת עם יחידה כדי שדמי השכירות הנכנסים מן היחידה ישמשו לו לתשלום המשכנתא ויקלו עליו את ההוצאה, וזה לא חשיב רווח כספי ואינו צריך להפריש מעשר מדמי היחידה דיור שרכש.

ואילו הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א אמר שגם אם מכר דירת מגורים על מנת לרכוש דירת מגורים אחרת צריך להפריש מעשר על ההפרש בין מחיר הדירה בשעה שקנאה לבין מחירה כיום, דכל זה הוא בכלל שבח וברכת ה' בנכסיו, ואין אדם מעני מן הצדקה.

הניחו הטשולנט על הפלטה שלא עבדה והאוכל התקלקל

ד. שאלה: מעשה באחד שעשה שמחה באולם של בית הכנסת, ומכיון שאינו אדם בעל אמצעים נתנו לו את האולם ללא תשלום, ואת האוכל הזמין מקייטרינג, וביום שישי הגיעו השליחים של הקייטרינג עם הסירים של האוכל המוכן והניחו אותם ישר על הפלטה של האולם של בית הכנסת והלכו לדרכם. לאחר מכן הגיע בעל השמחה וראה את הסירים מונחים על הפלטה ונגע בהם והיו חמים [מכיון שהגיעו רותחים מהקייטרינג ועדיין לא נצטננו] ולא ידע שהפלטה מקולקלת ובשבת בבוקר גילה שהטשולנט מקולקל והיתה לו עגמת נפש רבה מכך. והנה על גבאי בית המדרש אינו יכול לבוא בטענות כי עשו עמו טובה כשנתנו לו את האולם, ולא התחייבו להעמיד לרשותו פלטה. אך הוא טוען כנגד האחראים על הקייטרינג שלא היה להם להניח את האוכל על הפלטה מבלי לבדוק תחילה שהפלטה עובדת כראוי. האם הוא צודק בטענתו?

תשובה:

והיה מותר להם להניח את האוכל על הארץ וללכת, ורק נתנונו לעשות עמו טובה בזה שהניחו את האוכל על הפלטה, אין לו כל תביעה עליהם ולא היתה מוטלת עליהם האחריות לבדוק את מצבה של הפלטה אלא עליו בלבד. וכן הורה הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, וכן הסכימו הגאונים רבי שמאי גרוס ור"ע פריד שליט"א.

הגאונים רבי מנדל שפרן ורבי נפתלי נוסבוים שליט"א השיבו שאם סיכם עם הקייטרינג בפירוש שיניחו את האוכל על הפלטה בודאי ההנחה כוללת גם לוודא שהפלטה מחוברת ועובדת כראוי, והנחה על פלטה מקולקלת אינה הנחה, ויש לו תביעה עליהם על התרשלותם. אולם אם לא סיכם עמם על כך

האם התורם צריך למנוע מן הגבאים מלפרסם את שמו ואת תרומתו?

ה. שאלה: אחד נדב לבית הכנסת דבר יקר ונאה כגון ארון קודש ורוצה שהנתינה תהיה בהצנע כדי שלא למעט שכרו אם יכבדוהו על כך, והגבאים דורשים לפרסם את שמו ואת תרומתו כדי לעורר קנאת סופרים ולגרום לאחרים לעשות כמעשהו ולהגדיל תרומותיהם לבית המדרש. האם צודקת טענתו של התורם שזכויותיו מתמעטות על ידי הפרסום ואין לגבאים רשות למעט את זכויותיו גם אם יש בזה טובה לבית המדרש?

תשובה:

אמרו ביוסי בן יעזר כשהקדיש עליתא דדינרי וכשמכר מרגלית למקדש בי"ג עליות דדנרי. ונתנו הגזברים שבעה והקדיש ששה הנותרים ועמדו שם וכתבו יוסי בן יעזר הקדיש אחת בנו הקדיש שש. מכאן אתה למד שהיו נוהגין לכתוב כן שמות המקדישין לשמים להיות להם לזכרון טוב על מצות ולפתוח דלת לעושה מצות, ע"כ.

ובנידון דידן אמר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א ששמע ממו"ח הגר"ש אלישיב זצוק"ל שאם התורם לא ביקש את הפרסום אין זה מגרע משכרו כלום ואפילו נהנה מזה, וכ"כ בנידון דידן שביקש שלא יפרסמו את שמו, והלכך אינו צריך למנוע את הגבאים לעשות כרצונם ובלבד שיהא לבו לשמים. וכן אמר לי הגאון רבי שרגא שטינמן שליט"א בשם אביו הגרא"ל שטינמן זצוק"ל. ואמר שכן מודקדק לשון הרמ"א שכתב 'אם מתפאר, אבל מי שלא ביקש את הפרסום בודאי אינו מתפאר ולא הפסיד שכרו.

המקור לטענתו של התורם הוא בדברי הרמ"א ביו"ד סימן רמט ס"ג וז"ל: ועל כל פנים לא יתפאר האדם בצדקה שנותן. ואם מתפאר, לא די שאינו מקבל שכר, אלא אפילו מענישין אותו עליה, ע"כ.

מקור הדין שמפרסמין עושי מצוה בשו"ע יו"ד סימן רמט ס"ג שכתב הרמ"א: ומ"מ מי שמקדיש דבר לצדקה, מותר לו שיכתוב שמו עליו שיהא לו לזכרון, וראוי לעשות כן, ע"כ. ומקור דבריו משו"ת הרשב"א ח"א סימן תקפא, ונביא לשונו בקיצור: ומדת התורה הוא שהיא כותבת ומפרסמת עושה מצוה, ואם התורה עשתה כן צריכין אנו להלך אחר מדותיה של תורה שהן דרכי נועם. הנה בהצלת יוסף שהצילו ראובן מיד אחיו כתב עליו הכתוב (בראשית ל"ז) וישמע ראובן ויצילוהו מידים. וכן בבעז שויתר פת וחומץ הכתיבו הכתוב. וכן כמה גדולה מעשה הצדקה ועשיית המצות שכתבו הנביאים בספר הנבואה. וכן פרסמו עליו ז"ל מדה זו בפ"י במדרש רות כו'. ובפרק יש נוחלין (דף ק"ג ב')

מכתבים למערכת

הגאון רבי אליעזר רבינוביץ שליט"א כתב לנו:

א. בדבר השאלה שהבאתם בגליון פרשת תרומה (תשפ"ד שאלה ב') כלפי מילה ופדיון הבן מה קודם.

כבר הבאתם מסקנת הש"ך (סק"ב) דמסיק שאם חל יחד המילה והפדיון יש להקדים המילה אעפ"י שפדיון הבן היום זמנה, וראיתי לנכון להעתיק כאן מה שרשום אצלי בענין זה, דאכתי יל"ע בקטן החולה שממתנים לו ז' ימים מעת לעת עד שיבריא, אם באמצע יום ל"א עוברים הז' ימים, האם צריך להמתין על שעת המילה, או שמא יכול לפדותו בבוקר כיון שאז לא הגיע עדין זמן המילה, ולכאורה עדיף לעשות כן לפדות בבוקר ולמול בהגיע השעה, שהרי המעיין בדברי הראנ"ח יראה שחיפש תחבולה שלא לאחר פדיון הבן, ע"י שיתן המעות מאתמול לכהן וא"כ כאן יש לנו תקנה פשוטה.

ואם כנים הדברים יש לברר באופניה שאפשר לפדות בלילה וכגון שחל יום ל"א בשבת, ולדעת הדגמ"ר בליל ל"ב לכו"ע פודים, והמילה ביום ראשון, האם עדיף לפדות בלילה כדי שלא יזדמנו שניהם ביום אחד ויהא צריך להקדים המילה.

וכמו כן אפילו כשחל המילה בליל ל"א הרי אם עברו כ"ט י"ב ותשצ"ג בלילה הרי מעיקר הדין רשאי לפדות אז, ורק לכתחילה נהגו שלא לפדות לפני יום ל"א, וא"כ אולי באופן זה ראוי כבר לפדות מבערב.

איברא דבדברי הראנ"ח לא נתפרש סברתו מדוע חתר להקדים הפדיון, ומה איכפת ליה לעשותו אחר המילה, ואף הש"ך לא ביטל את עצתו רק מפני הפסד הברכה – וכפי הנראה דלא ברידא ליה מה קודם, ורק שלמעשה הכריע להקדים המילה, אבל מפני הספק עדיף שלא לבוא לידי כך, ועדין צ"ב מדוע צריך להחמיר כולי האי בספק של דין קדימה.

ב. ואם יש לאב אחד ב' תינוקות ביום אחד אחד למול ואחד לפדות, וכגון משני נשים, אי נמי שהבכור היה ספק טריפה ופודים אותו לאחר יב"ח לדעת הש"ך, ועד אז כבר נולד לו הבן השני, וביום שנעשה זה בן י"ב חודש נעשה זה ביום השמיני ללידתו.

ולכאורה בזה לא שייך כ"כ סברת הראנ"ח להקדים מילה שהוא קבלת עול שזה שייך לכאורה רק בתינוק אחד, וכעין מה ששינוי בברכות שלכך שמע לפני והיה אם שמוע כדי שיקבל עליו עול מ"ש ואח"כ עול מצוות, וא"כ יקדים הפדיון, אף באופן השני שכתבנו המילה בזמנה והפדיון שלא בזמנו וא"כ ודאי יקדים המילה, וגם בשניהם שלא בזמנן מסתברא דמילה קודמת דחמירא.

ואגב אעורר על מה שראיתי בספר הליכות שלמה על הלכות בין המצרים (פט"ו הערה 60) שהביאו בשם הגרש"א זצ"ל כלפי מילה ופדיון הבן שיש למול קודם כדי לחוש לשיטת הדבר אברהם דמילה שלא בזמנה כל רגע עובר ועוד דמילה חמורה. – ויש להתפלא מדוע לא הזכירו שכבר דנו בזה גדולי האחרונים מה קודם.

ברכת שהחיינו במילה ופדיון הבן ביום אחד

ג. עוד נסתפקתי בנידון זה שהמילה והפדיון ביום אחד, לסוברים שמברכים שהחיינו בשעת ברית מילה, האם יברך פעם אחת שהחיינו על ב' המצוות, או שמא מברך על כל מצוה ומצוה בפני"ע, ואולי זה תלוי אם מקיימם סמוכים זה לזה דאז בברכה אחת יכול לפטור שניהם וכמבואר ביו"ד סימן רס"ה ס"ה כלפי מילת שני בנים יע"ש, משא"כ כשיש הפסק ודאי חוזר לברך שוב וק"ל.

הרה"ג ר' יעקב ישראל מייזנער שליט"א כתב לנו על מה שדנו בגליון פרשת משפטים:

על אודות השאלה באחד שיש לו עובד נכרי, ואירע בערב שבת שהבעה"ב שכח להכניס את התקע של הפלטה לשקע, ואחרי שחשכה הבחין הגוי שהפלטה אינה מחוברת לחשמל והלך וחיבר אותה מעצמו, ואחר כך סיפר לבעה"ב מה שעשה. וכעת מסתפק הבעה"ב האם מותר לו ליהנות מן המלאכה שעשה נכרי עבורו או לאו.

ונראה שאין גוי נאמן לומר שהוא חיבר הפלטה דוקא בשבת אחר שחשכה, שהרי שייך שהוא חיבר הפלטה בבין השמשות שאז כבר התחיל להיות חושך, ובבין השמשות הרי היה מותר לנכרי לחבר הפלטה שהרי אז אמירה לעכו"ם מותר, כמו שמבואר בשו"ע ס' רס"א סע' א'. שמוותר לומר לאינו יהודי בין השמשות להדליק נר לצורך שבת, ואומר המ"ב ס"ק י"ד דאמירה לאינו יהודי הוא בכלל שבות, ולא גזרו על שבות בין השמשות לצורך מצוה, ע"ש. וא"כ יש צד לומר שיש לתלות שהעכו"ם חיבר הפלטה בבין השמשות ומותר ליהנות מן המלאכה.

ועל אודות השאלה באדם שסובל ממחלת סוכרת ל"ע וחולים אלו בעת הצורך חייבים לאכול דבר עשיר בסוכר, וחולה זה לוקח עוגת שוקולד בשביל רוב הסוכר שבה, ושאלתו בפיו האם במצב כזה יש לו לברך שהכל מכיון שעברו הסוכר הוא העיקר והקמח הוא ספל, או שמכיון שיש לו גם הנאה באכילתו יש לו לברך מזונות. והבאתם הפוסקים שפסקו שברכת העוגה לא בזה מקומה.

יש להביא קצת ראייה ממה דאיתא בשו"ע ס' ר"ד סע' ז' ומ"ב ס"ק מ"ב שאם חנקתה אמצא ואוכל חתיכת פת שהתחן נהנה מהם, אף שאין אוכלו עכשיו כי אם להעביד האמצא חייב לברך עליו בתחלה וסוף, ע"ש. הרי מבואר שהוא מברך ברכה הראויה לאותו מאכל אפילו אם אינו רוצה לאכול כלל ורק אוכל משום שחנקתה אמצא, א"כ כ"ש אדם שיש לו מחלת סוכרת ורוצה לאכול העוגה שיש לו לברך הברכה הראויה לה.

ועל אודות השאלה באשה שהלכה לקנות בגד שכתוב עליו המחיר 100, ואמרה לה הקופאית שהמחיר הרשום בקופה גבוה בהרבה, אולם הקונה טענה שמכיון שכתוב על הבגד מחיר מסויים, החוק מחייב את בעלי החנות למכור את הבגד במחיר הנוקב, אבל הבעל החנות נזעק ואמר שהמחיר שבו נמכר בארה"ב במאה דולר, ושכחו להוריד את התווית, הצדק עם מי?

ונראה שבדרך כלל כל חנות יש להם תווית מיוחדת שכתובים עליו המחיר, וא"כ אם אותה תווית שכתוב עליו המחיר 100 דומה לשאר תוויות של אותה חנות, אז לכאורה אין להאמין למוכר שהמחיר היה בדולרים, אבל אם אין לאותה חנות תוויות מיוחדות, אז אפשר שצריך לחוש אולי זה היה בדולרים, אבל כיון שהקונה כבר שילם וקנה הבגד, אז המוכר הוא המוציא, ועליו להביא ראיה שהחנות בארה"ב מוכרים אותו בגד במאה דולרים, שאז יש צד לומר שהוא יכול לטעון שהיה כאן מקח טעות.

ומה שהבאתם הגר"י כהן שליט"א שהביא השו"ת הרשב"א ח"ו ס' רנ"ד שאסור לילך בדרכי הגוים ומשפטיהם, ע"ש באריכות, לכאורה יש להעיר שהרשב"א רק אמר כן היכא שהחוקים הם כנגד התורה, כגון שדיני ירושה ע"פ חוק הם כנגד דיני ירושה ע"פ תורה, אבל אם אין החוק כנגד התורה, אז יש צד לומר שהולכים בתר מנהג המדינה, ואותו דין מבואר בשו"ע ח"ו ס' רל"ב סע' ו' שכל שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום שמחזיר בו מקח זה מחזירין, וכל שהסכימו עליו שאינו מום הרי זה אינו מחזיר בו אלא אם פירש, שכל הנושא ונותן על מנהג המדינה הוא סומך", ע"ש.

גליון זה נודב לעילוי נשמת האשה החשובה מרת אסתר לאה ב"ר אביגדור ע"ה קופרשטיין ת.נ.צ.ב.ה. הונצחה ע"י משפחתה שיחיו

גליון זה נודב לעילוי נשמת הגה"ח רבי יום טוב ליפא זצ"ל סופר סת"ם בן הגה"צ רבי שמואל דוד הכהן זצ"ל ראב"ד חוסט נלב"ע ג' שבט תש"מ ת.נ.צ.ב.ה. הונצח ע"י בנו הרבני הנגיד הגה"ח ר' שמואל פרידמן שליט"א

ברכת מזל טוב חמה ולבבית לידידנו עוז הרבני הנכבד רב פעלים לתורה ולחסד ומרביץ תורה בעיר בית שמש הרב החסיד ר' אהרן פרישמן שליט"א בית שמש לרגל שמחת אירוסים בתו תח" עב"ג החתן המופלג כמר שמואל צבי דוד גרינוולד נ"ו בן הרה"ח ר' יוסף חיים גרינוולד שליט"א ב"ב בן הגה"צ רבי יעקב גרינוולד שליט"א במז"ט ובשעט"מ יהא רעוא שהזיווג יעלה יפה ויזכו לראות דורות ישרים ומבורכים מכל יוצ"ח בבריות גופא ונהורא מעליא

ברכת מזל טוב חמה ולבבית לידיד נפשי הרבני הנגיד הנכבד מוקיר תורה ולומדיה רב פעלים לתורה ולחסד הרב החסיד ר' ברוך אהרונסון שליט"א מונסי לרגל שמחת נישואי בנו הבה"ח משה יעקב נ"ו במז"ט ובשעט"מ יהא רעוא שהזיווג יעלה יפה ויזכו לראות דורות ישרים ומבורכים מכל יוצ"ח בבריות גופא ונהורא מעליא

ברכת מזל טוב חמה ולבבית לידידנו עוז איש החסד והמעש מוקיר תורה ולומדיה הרה"ח ר' יוסף שמעון קאליש שליט"א ב"ש לרגל שמחת הכנס בנו היניק וחכים עדין וגאון ולתפארת הבה"ח כמר אהרן נ"ו בעול תורה ומצוות במז"ט ובשעט"מ יהא רעוא שיזכה לרוות נחת מכל יוצא"ח בבריות גופא ונהורא מעליא